

становлять однобазові (з одним термінальним трансформаційним ланцюжком) перифрази віртуальних первинних конструкцій без зміни дискурсивного режиму інцидентії (з актуалізацією та фокалізацією аналогічних референтів).

Список використаних джерел:

1. Копров В.Ю. Семантико-функциональный синтаксис русского языка в сопоставлении с английским и венгерским // Воронеж, 2010. – 328 с.
2. Золотова Г.А. Коммуникативная грамматика русского языка // Москва, 1998. – 528 с.
3. Пешковский А.М. Принципы и приемы стилистического анализа и оценки художественной прозы. – Москва, 1927. – 68 с.
4. Тимофеев К.А. Об основных типах инфинитивных предложений в современном русском литературном языке // Москва, 1950. – С. 257–301.
5. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка // Москва, 1965. – 405 с.

Оробінська Р.В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач,*

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЧЕНЬ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ)

Поняття «функція» використовується в різних галузях знань і має безліч наукових трактувань. Із філософської точки зору (лат. «functio» – виконання) – це: 1) діяльність, обов'язок, робота, зовнішній прояв властивостей певного об'єкта в рамках даної системи відносин, до якої він належить; 2) вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них призводить до зміни іншого, при цьому другий об'єкт також називається функцією першого [5, с. 476].

Функція мовних одиниць як засобів вербального позначення інформації полягає у вербальному вираженні повідомлення, спрямованого від адресанта мовлення до адресата [7, с. 129]. Головним засобом вербальної передачі інформації в діалозі слугує речення [7, с. 131]. На вираження речень у діалозі впливають лінгвальні та екстралінгвальні фактори. *Лінгвальні* – це правила реалізації мовних одиниць: синтаксична будова та значення. Синтаксична форма та зміст – це статичні ознаки мовних одиниць, які існують як їхні узагальнені характеристики [7, с. 129]; вони не розкривають всієї палітри значень мовного знаку, якого вони здатні набути у певній ситуації спілкування [5, с. 16]. Структурно-семантичні властивості речень визначають тільки їхній інформаційний потенціал. Уся широта змісту мовного знаку розкривається тільки в межах ситуації позамовної дійсності, що становить основу їхнього інформаційного відтворення [3, с. 206].

Речення володіє характерною тільки для нього формою та змістом і при зміні однієї із зазначених характеристик змінюється й інша. Проілюструємо це на прикладі двох видів німецьких речень (питального та розповідного). Речення (а) *Er liest ein Buch* (Він читає книгу.) та (б) *Liest er ein Buch?* (Він читає книгу?) мають однаковий набір структурних компонентів, відрізняються тільки місцем розташування підмета і присудка, а отже реалізують різного змісту висловлювання. Речення (а) виражає констатацію факту, а (б) – запит інформації. Навіть, вживаючи ці речення окремо від контексту, усі, без винятку, носії німецької мови зрозуміють зміст кожного з них, оскільки семантика цих речень визначається їхньою синтаксичною будовою.

Екстралінгвальними факторами є чинники позамовного світу, що впливають на вираження мовних одиниць: мовна особистість (людина) та ситуація мовлення (умови спілкування та контекст комунікації). Під впливом зазначених факторів мовні одиниці зі знаків мовної системи перетворюються на знаряддя комунікації [1]. Люди використовують їх структурно-семантичні властивості та, пропускаючи через призму свого мислення, використовують речення для реалізації власних комунікативних намірів [2]. При цьому форма вираження предикативної одиниці може залежати від ситуації спілкування. За таких умов, мовець може реалізувати речення зі зміненою синтаксичною будовою. Наприклад, під час візуальної демонстрації листа, який медсестра принесла пацієнтові, обом співрозмовникам зрозумілий предмет розмови.

Krankenschwester: *Hey, Sissi, da bist du? Ich hab hier Post für Otto. Für dich auch* (Гей, Сіссі, ти тут? У мене тут пошта для Отто. Для тебе також).

Sissi: *Für mich?* (Для мене?) (Der Krieger und die Kaiserin, 00:04 – 00:05).

Розповідне речення *für dich auch*, та питальне *für mich?* позбавлені головних членів – основних репрезентантів змісту речення. Умови позамовної дійсності, у межах яких відбувається комунікація, дозволяють співрозмовникам зрозуміти зміст повідомлення, реалізованого на основі неповного речення.

У межах діалогу реченням можуть набувати нових інформаційних властивостей, які поза контекстом не розкриваються. Люди перетворюють мовні одиниці з абстрактного інвентаря, наділеного потенційними змістовими властивостями, на знаряддя суб'єктивного самовираження. Це здійснюється шляхом пропущення мовних засобів через призму суб'єктивного світовідчуття [7, с. 128], у результаті чого речення набувають нових структурних і змістових властивостей та перетворюється на мовленнєву дію [6, с. 687].

«Мовленнєва дія – це спрямована мовленнєва поведінка, яка здійснюється у відповідності до правил мовленнєвої взаємодії, що прийняті в суспільстві» [4, с. 103]. Вона має три одномоментні фази: локутивний акт, іллокутивний акт, перлокутивний акт. *Локутивний акт* – це вибір та організація мовних засобів для спілкування. Він відноситься безпосередньо до акту говоріння і виконується за допомогою правил граматики. *Іллокутивний акт* – це реалізація комунікативного наміру мовця за допомогою мовлення.

Поняття іллокуції пов'язане з поняттям інтенції, наміром мовця, його метою подіяти на слухача засобами мови. Іллокуція – це інтенція, яка спрямована на співрозмовника, це те, що адресат повинен зрозуміти. *Перлокутивний акт* – це комунікативний ефект, який настає за умов досягнення іллокутивного впливу на адресата та отримання очікуваного (або неочікуваного) результату. Перлокутивний ефект розпізнається за реакцією адресата, яка виражається у формі певних (мовних) дій або емоцій. У різних умовах мовна одиниця може варіативно впливати на співрозмовника, викликаючи в нього різну реакцію.

Визначені фази є невіддільними одна від одної. Відсутність хоча б однієї із них вказувала б на порушення комунікативного процесу. Мовець, який намагається викликати у співрозмовника певну реакцію, планує хід та способи досягнення комунікативного результату. Для цього він обирає мовні засоби, що повинні реалізувати його комунікативні наміри. Реалізація комунікативних стратегій дає можливість оцінити результати зусиль мовця та спробувати (у випадку потреби) виконати їх повторно.

Для прикладе наведемо уривок із діалогу між батьком та донькою з фільму «Lola rennt», у якому донька намагається отримати сто тисяч марок для допомоги своєму другові.

Papa: *Du siehst ja furchtbar aus.* (Ти жахливо виглядаєш).

Lola: *Hilfst du mir?* (Ти мені допоможеш?)

Papa: *Was ist denn passiert?* (Що трапилось?)

Lola: *Ich kann das so schnell alles gar nicht erklären. Das dauert so lang.*

Also: Hilfst du mir? (Дуже швидко я не можу цього пояснити. Це триває давно. І так, ти мені допоможеш?)

Papa: *Was denn, verdammt?* (Та що трапилося, чорт забирай?)

Lola: *Ich brauch' hunderttausend Mark jetzt sofort.* (Мені потрібно сто тисяч марок зараз негайно)

Papa: *Was?* (Що?)

Lola: *Ich brauch' hunderttausend Mark und zwar in den nächsten fünf Minuten, sonst passiert was Furchtbares.* (Мені потрібно сто тисяч марок через п'ять хвилин, в іншому випадку трапиться щось жахливе)

Papa: *Ich versteh kein Wort. Also, was is' denn heute hier los?* (Я не розумію жодного слова. Зрештою, що сьогодні трапиться?)

Намагаючись залучити батька до вирішення своїх проблем, дівчина спочатку просто *запитує* про його готовність допомогти: *Hilfst du mir?* Зрозумівши, що прохання не забезпечує необхідного комунікативного ефекту (чоловік не дає згоди на допомогу), Лола ставить за мету *пояснити* серйозність ситуації, яка змусила її звернутися за допомогою: *Ich kann das so schnell alles gar nicht erklären. Das dauert so lang. Also, hilfst du mir?* Не отримавши згоди батька, дівчина *уточнює* зміст свого звернення: *Ich brauch' hunderttausend Mark. Jetzt sofort*, але такі дії також не досягли поставленої мети. Тоді дівчина вдається до *вказівки* на наслідки, які можуть трапитись у випадку відмови батька: *Ich brauch' hunderttausend Mark und zwar in den nächsten fünf Minuten, sonst passiert was Furchtbares.* Цей приклад свідчить про

те, що основним інструментом взаємодії індивідів у діалозі слугує речення, яке із носія потенційного змісту перетворюється на засіб реалізації комунікативних намірів.

Отже, речення є інструментом вираження комунікативних намірів співрозмовників. Як мовний знак, що виражає мінімум змістовно завершеної інформації, в діалозі речення використовується для здійснення комунікативного впливу на співрозмовника з метою викликати певну реакцію. На реалізацію речень у діалозі впливають лінгвальні та екстралінгвальні фактори. Ці фактори визначають структурне вираження речення, його зміст та функції.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Жанры общения // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейксис. – М., 1992. – С. 52-56.
2. Ахутина Т. В. Порождение речи: нейролингвистический характер синтаксиса : [монография]. – М. : URSS, 2008. – 215 с.
3. Козловский В. В. Структурно-семантическая организация и коммуникативно-прагматическая направленность предложений с кон'юнктивом в современном немецком языке : дисс. ... д-ра филол. наук: 10.02.04. – К. : Киевск. гос. пед. институт иностр. языков, 1997. – 197 с.
4. Köpcke K.-M. On correlations between word order and pragmatic function of conditional sentences in German // Journal of Pragmatics, 1989. – № 13. – S. 685-711.
5. Кострова О. А. Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка : [уч. пос. для студентов]. – М. «Флинта», 2004. – 238 с.
6. Розенталь Д. Э. Словарь лингвистических терминов [справочник по русскому языку] – М.: ООО «Издательский дом «Оникс 21 век»: ООО «Издательство «Мир и Образование», 2003. – 623 с.
7. Schmidt W. Die Funktionale Satzperspektive (Thema-Rhema Gliederung im Deutsch) // Germanistische Studententexte: «Wort – Satz – Text» [unter Redaktion von Irmhild Barz und Ulla Fix] / W. Schmidt.– Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie, 1982. – S. 128-134.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Der Krieger und die Kaiserin, Regie : Tom Tykwer. – Deutschland : X Verleih / X Film Creative Pool, 2000. – 135 Min.
2. Lola rennt (Spielfilm), Regie : Tom Tykwer. – Deutschland : X-Filme / Creative Pool / WDR / arte, 1998. – 81 Min.